

HATÂYÎ'NİN YAYIMLANMAMIŞ GAZELLERİ

Prof. Dr. Muhsin MACÎT*

ÖZ: Erdebil Tekkesi'nin şeyhi ve Safevî Devleti'nin kurucusu Şah İsmail (1487-1524), aynı zamanda Hatâyî mahlasıyla Türkçenin en güzel şiirlerini söylemiştir. *Dehnâme* ve *Nasihât-nâme* adlı iki mesnevisi ile bir divanı vardır. Hatâyî'nin eserlerinin, yurt içinde ve yurt dışındaki kütüphanelerde bulunan yazma nüshaları, mecmua ve cönklerdeki Hatâyî mahlaslı şiirler araştırmacılar tarafından derlenerek neşr edilmiştir. Mevcut neşirlerde *Hatâyî Divanı*'nın, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Şevket Rado Yazmaları arasında bulunan yazması kullanılmamıştır. Dolayısıyla bu nüshadaki 358 gazelin 50'si diğer nüshalarda bulunmadığı için şimdiye kadar yayımlanmamıştır. Bu yazıda biyografik kaynaklarda ve yazma nüshalardaki Hatâyî mahlaslı şiirlerin Şah İsmail'e ait olup olmadığı tartışıldıktan sonra Şevket Rado nüshasında bulunan 50 gazelin metnine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Şah İsmail, Hatâyî, Hatâyî Divanı, Şevket Rado, Gazel.

Hatayî's Unpublished Ghazels

ABSTRACT: Sheikh of Erdebil Tekke and founder of the Safavid Dynasty, Shah Ismail (1487-1524) recited the finest poems in Turkish with the nickname, **Hatâyî**. He has got two masnavis, called Dehname and Nasihatname and a divan. Handwritten manuscripts of **Hatâyî**'s works at domestic and foreign libraries, poems with the nickname **Hatâyî**'in journals and junks were collected and published by researchers. The handwritten manuscripts of *Hatâyî Divanı* in Şevket Rado Handwritten Manuscripts, Istanbul Research Institute were not used in present publications. Thus, 50 ghazels out of 358 were not published since they did not exist in the other transcripts. In this article, 50 ghazels in Şevket Rado transcript were analysed following the discussion that if poems with the nickname *Hatâyî* in biographical resources and handwritten manuscripts belonged to Shah Ismail.

* Anadolu Üni. Edebiyat Fak. Türk dili ve Edebiyatı Böl. muhsinmacit@gmail.com

Keywords: Shah Ismail, Hatayi, Hatayi Divanı, Şevket Rado, Ghazel.

GİRİŞ

Hatâyî Divanı'nın ikisi İstanbul'da, yirmi üçü yurt dışındaki yazma eser kütüphanelerinde bulunan yirmi beş yazma nüshası bilinmektedir. Mevcut nüshalar kullanılarak İstanbul, Ankara, Bakü, Napoli ve Tahran'da *Hatâyî Divanı*'nın neşirleri yapılmış, mecmua ve cönklerdeki Hatâyî mahlaslı farklı manzumeler yayımlanmıştır (*Genel bir değerlendirme için bkz. Macit 2015: 623-630*). Bugüne kadar yapılan yayınlarda Washington'da Arthur M. Sackler Gallery Smithsonian Institution, DC, SI986.60'da kayıtlı bulunan *Hatâyî Divanı* nüshası ile İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Şevket Rado Yazmaları Nu. 51'deki nüsha hiç kullanılmamıştır. Şevket Rado Yazmaları, mevcut *Hatâyî Divanı* neşirlerinden sonra erişime açıldığı için oradaki nüshanın değerlendirme dışı kalmış olması doğaldır. Fakat Arthur M. Sackler Gallery'deki nüshanın, 1988 yılında Wheeler Thackston tarafından çok ayrıntılı biçimde tanıtıldığı halde gözden kaçmış olması ilginçtir (Thackston 1988: 37-63)¹. Şevket Rado nüshası (bundan sonra ŞR kısaltması kullanılacaktır) ise şiir sayısı ve başka nüshalarda bulunmayan şiirleri ihtiva etmesi bakımından üzerinde durulması gereken bir yazmadır. ŞR nüshası bu özelliğinin yanı sıra sadece Mezar-ı Şerif nüshasında bulunan bazı şiirlere yer veren ikinci bir nüsha olması bakımından da önemlidir. Bu makalede ŞR nüshasında bulunan ve daha önce yayımlanmayan 50 şiirin Şah İsmail'e ait olup olmadığı tartışıldıktan sonra metinlerine yer verilecektir.

Hatâyî Divanı'nın Şevket Rado Nüshası

İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Şevket Rado Yazmaları Nu.51'de kayıtlı bulunan *Divan-ı Hatâyî*, 107 varaktan oluşmaktadır. Varaklarda çift sütuna nestalik hatla yazılmış 12 satır vardır. 1038/1628 yılında istinsah edilen nüshanın müstensihî belli değildir. Tezhipleri, yaldızlı cetvelleri nüshanın özenle düzenlendiği izlenimi vermektedir. Fakat metnin içeriğine bakıldığında görsellik konusunda gösterilen itinanın beyitlerin sıralanışında, bazı kelimelerin yazımında esirgendiği görülmektedir. Ayrıca zamanla oluşan lekeler, bazı kelimeleri ve hatta mısraları okunamaz hale getirmiştir. ŞR nüshası ihtiva ettiği 358 Türkçe gazel, 9 tuyug, 1 Farsça tahmisle *Hatâyî Divanı* nüshalarının en hacimlisidir. En önemli özelliği, diğer

¹ Tenkitli metnini hazırlamakta olduğum *Hatâyî Divanı* 'nda bu nüsha değerlendirilmektedir.

yazma nüshalarda ve dolayısıyla mevcut neşirlerde bulunmayan 50 şiir ihtiva etmesidir.

Aslında ŞR nüshası *Hatâyî Divanı*'nın diğer nüshalarında bulunmayan 52 şiir ihtiva etmektedir. Fakat bu şiirlerden ikisi, birkaç sözcük değişikliğiyle *Dehnâme*'de de vardır. Aşağıda matla beyitleri verilen şiirlerin ikisi de *Dehnâme*'nin vezninde, *Mefûlü Mefâilün Feûlün* kalıbıyla yazılmış birer gazeldir.

Meyl eyledi yâr hamdulillah

Dil tapdı karâr hamdulillah (ŞR v.81b)

Ey sevgü nigâr sen kal imdi

Ey fitnelü yâr sen kal imdi (ŞR v.98b)

Klasik Türk edebiyatında başka örnekleri de görülen, bir şairin başka eserlerindeki şiirlerinin divanında da yer alması durumuyla karşı karşıyayız. Divan ve mesnevilerin özellikle muahhar nüshalarında bu duruma rastlamak olağandır. Olağan olmayan ise *Hatâyî Divanı*'nı ve hatta külliyatını neşreden araştırmacıların *Dehnâme*'nin -geleneğe uygun biçimde- başında yer alan dinî nitelikli şiirleri herhangi bir not bile düşmeden her iki eserde de yayımlamış olmalarıdır. Bu soruna işaret ettikten sonra ŞR nüshasındaki diğer 50 şiirin (bkz. **METİNLER**) Şah İsmail'e ait olup olmadığı tartışmasına geçebiliriz.

ŞR nüshasındaki bütün şiirler Şah İsmail'in midir? Öncelikle Hatâyî mahlaslı şiirlerle ilgili genel bir tespiti yinelemek zorundayım: Hatâyî'nin şiirleri takipçileri tarafından çoğaltılmış görünmektedir. *Hatâyî Divanı*'nın 16. yüzyılda istinsah edilen Taşkent, Paris ve Londra nüshalarında gazel sayısı 245 civarındayken bu sayı ŞR nüshasında 358'dir. Özellikle 17. yüzyıldan itibaren günümüze doğru nüshalardaki şiir sayısı artmaktadır. Mecmua ve bazı kaynak eserlerdeki şiirleri de ilave edince bu sayı Azizağa Memmedov neşrinde 396, Mirza Resul İsmailzade neşrindeyse 418'e ulaşmıştır. Hece vezniyle yazılmış Hatâyî mahlaslı şiirlerde durum daha da ilgi çekicidir. En eski tarihli *Hatâyî Divanı* yazmalarında, sadece Paris nüshasında hece ölçüsüyle yazılmış bir şiir (v15b) bulunmasına karşın Nejat Birdoğan neşrinde bu sayı 150, İbrahim Arslanoğlu'nda ise 219'dur. Divanın değişik baskılarındaki hece ölçüsüyle yazılmış farklı manzumelerin toplamı 261'dir Mevcut neşirlerden sonra bazı araştırmacıların cönk ve mecmualarda bulup yayımladıkları (Kaya 2004; Koz 2004; Köksal 2012) şiirler bu sayıya dâhil değildir. Onlar da eklendiğinde hece

ölçüsüyle yazılmış Hatâyî mahlaslı şiirlerin sayısı 300'ü aşmaktadır. Dolayısıyla çok haklı olarak araştırmacılar Hatâyî'den değil, Hatâyîlerden söz etmek gereğini duymuşlardır (Arslanoğlu 1992: 333-536; Koz 2004: 184-217). M. Fatih Köksal, Hatâyî mahlaslı şiirlerdeki vezin meselesi üzerine yazdığı makalesinde, görüşlerini örneklerle temellendirmek suretiyle cönk ve mecmualarda bulunan hece ölçüsüyle yazılmış Hatâyî mahlaslı şiirlerin Şah İsmail'e ait olamayacağını ileri sürmüştür (2013: 169-188).

Hece ölçüsüyle yazılmış Hatâyî mahlaslı şiirlerle ilgili olarak ileri sürülen bu iddia, aruz ölçüsüyle yazılmış şiirler için geçerli değil midir? Hatâyî'nin şiirlerini çoğaltanlar sadece hece ölçüsüyle şiir söyleyen şairler midir? Doğrusu hece ölçüsüyle yazılmış Hatâyî mahlaslı koşmalar bir yana, aruz ölçüsüyle yazılmış Hatâyî mahlaslı gazellerin de önemli bir kısmının Şah İsmail'e aidiyeti şüphelidir. Nitekim Azizağa Memmedov, "şüphe doğuran şiirleri" eserinin "İlaveler" kısmında vermiştir (1966: 557-604). İbrahim Arslanoğlu ise özellikle Taşkent nüshasında bulunmayan Hatâyî mahlaslı ve aruzla yazılmış şiirleri "Şüpheliler" başlığı altında sıralamıştır (1992: 251-329). Ancak *Hatâyî Divanı*'nın yazma nüshaları, aruzla yazılmış şiirler konusunda hece ölçüsüyle söylenmiş Hatâyî mahlaslı şiirlerde olduğu kadar ayırt edici işleve sahip değildir. Çünkü 16. yüzyılda istinsah edilen yazmaların sadece birinde, Paris nüshasında hece ölçüsüyle yazılmış tek şiir olduğu halde neşirlerde bu sayı 300'e ulaşmıştır. Oysa Şah İsmail'in aruzla söylediği şiirlerden oluşan mürettep bir divanı vardır. Şah İsmail de öncülü Nesîmî (ö.1404-1405?) ve çağdaşı Habîbî (1512-1520?) ve Fuzûlî (ö.1556) gibi geleneğin kurallarına uygun biçimde divan tarzında şiirler söylemiştir. Nesîmî ve Fuzûlî divanlarında olduğu gibi *Hatâyî Divanı*'nın yazmaları arasında da nüsha farklarının ötesinde şiir sayısı ve şiirlerin sıralanışı bakımından da farklılıklar vardır. Mesela, başka hiçbir nüshada bulunmadığı halde Taşkent nüshasında yer alan şiirler mevcuttur. Bu durum, diğer nüshalar için de geçerlidir. *Hatâyî Divanı*'nın karşılaştırmalı metnini neşr eden Azizağa Memmedov'un şu tespiti, günümüzde de büyük ölçüde geçerliliğini korumaktadır: "Şairin divan elyazma nüshaları, muhtelif cönkler ve çaplarda 396 gazeli, 31 kasidesi, 11 rubaisi, 2 murabbası, 1 terci-bend, 1 tahmisi ve 1 kıtası vardır. Bunlardan 103 şiir [19'u Taşkent, 21'i Paris-1, 3'ü Paris-2, 9'u Vatikan, 1'i Erdebil, 27'si Mezar-ı Şerif, 20'si İstanbul nüshalarında ve 3'ü Azerbaycan Elyazmaları Fondunda saklanılan cönklerdeki şiirler] elyazmalarının diğer nüshalarının hiç birinde yoktur" (1966: 45). Burada önemli bir hususu belirtmem gerekir. *Hatâyî Divanı*'nın yeni nüshalarına ulaştıkça bu durum değişmektedir. Şöyle ki ŞR nüshası Mezar-ı Şerif nüshasından başka nüshalarda bulunmayan şiirler için ikinci bir kaynak özelliği taşımaktadır. Aynı

şekilde Tebriz'de Kütüphane-i Merkezî'de bulunan nüsha da Paris nüshasındaki şiiirler için ikinci bir kaynak niteliğindedir. Yine de *Hatâyî Divanı*'nin yazmaları arasındaki farklılıklar, aruz ölçüsüyle yazılmış şiiirlerin de Şah İsmail'e ait olup olmadığı hususunda özgün yazmalara bile ihtiyatla yaklaşmayı telkin etmektedir. Bu ihtiyatı gerekli kılan bir başka sorun ise Şah İsmail'in şairliği konusunda bilgi veren tezkire ve diğer biyografi kitaplarında şiiirlerinden alıntılanan bazı örneklerin divan nüshalarında bulunmamasıdır.

Bilindiği üzere Osmanlı tezkire yazarları arasında Şah İsmail'in şairliğinden bahsetme ayrıcalığına sahip olan Kafzade Faizî, geleneğe uygun biçimde Hatâyî'nin şiiirlerinden örnek olarak şu iki beyti alıntılanmıştır (Kayabaşı 1997: 37a /284):

Ben ol bâz-ı hümâ-saydum bu 'âlem merg-zârında
Nice 'ankâ gibi yavru uçurdum âşiyânında²

Ben ol cân-bâz-ı ser-bâzam felek farkındadır gâhum
Nice Hallâc-ı Mansûr'ı yürüdüüm rîsmânında

Faizî'nin nereden alıntılanadığını bilmediğimiz bu beyitler, *Hatâyî Divanı*'nin mevcut yazma nüshalarında yoktur. Fakat bu beyitleri içeren gazel, Edirneli Nazmî'nin mecmuasında "Hatâyî" mahlasıyla ve ufak tefek nüsha farklarıyla yer almaktadır (Köksal 2001: 4336. şiiir):

Ben ol şeh-bâz-ı kûhsâram baş eğmen kulle-i Kâf'a
Nice 'ankâ gibi yavru uçurdum âşiyânında

Ben ol cân-bâz-ı ser-bâzam felek farkındadır dârum
Nice Hallâc-ı Mansûr'ı yürüdüüm rîsmânında

Şah İsmail'in öldüğü yıl (930/1524) eserini tamamlayan Edirneli Nazmî'nin *Mecma'u'n-Nezâir*'ine aldığı Hatâyî mahlaslı on gazelden altısı

² *Hayâlî Divanı*'nda (ç) harfiyle biten gazeller kısmında 11. gazelin 4. beytidir (Tarlan 1945: 303). Bu beytin ikinci mısrası Hayâlî'nin başka bir gazelinde de -bir sözcük değişikliğiyle- yinelenmiştir (Tarlan 1945: 320):

Benüm gönlümdür ol evc-i mahabbet şâhbâzı kim
Nice Mecnûn gibi yavru uçurdum âşiyânından

günümüze ulaşan muteber *Hatâyî Divanı* yazmalarında bulunduğu göre, M. F. Köksal'ın (2013: 179) da işaret ettiği üzere 16. yüzyılda Anadolu'da istinsah edilmiş bir *Hatâyî Divanı* nüshası olması gerekir. Ama bugüne kadar böyle bir nüshaya rastlanmamıştır. Onun için *Hatâyî Divanı*'nı neşredenler, Şah İsmail'e ait olup olmadığını tartışmadan bu şiiri alıntılanmışlardır. Azizağa Memmedov bu gazelle ilgili olarak "Yavuz Sultan Selim'e Mektup adıyla şöhret olan bu şiir, Taşkent, P1 (Paris 1), P (Paris 2), B (Londra), V (Vatikan), ER (Erdebil) nüshalarında yoktur." notunu düşmüştür (1966: 468, G.315). Mirza Resul İsmailzade ise "Bu şiir Yavuz Sultan Selim'e mektup adıyla meşhur olmuştur." dipnotunu ilave etmiştir (2004: 288, G.311). Salih Hüseyinî de İsmailzade ve Memmedov neşirlerindeki notları düşmekle yetinmemiş, bu beyitleri ihtiva eden gazelin makta beytinde geçen "el arkası yerde" deyimini Şah İsmail-Yavuz Selim mektuplaşması kurgusuna uygun biçimde ama yanlış yorumlamıştır (2002: 307).

Kafzade Faizî örneği, bu tür sorunların Osmanlı biyografi yazarlarıyla ilişkili olabileceği ihtimalini çağrıştırabilir. Lakin Safevi muhitlerinde yazılan biyografi kitaplarında verilen Hatâyî mahlaslı bazı şiirlerin de mevcut divan yazmalarında bulunmadığına dair bilgiye sahibiz. Safevi şahı I. Süleyman döneminde (1666–1694), *Silsiletü'n-Neseb-i Safeviyye* adlı eseri kaleme alan Şeyh Hüseyin, Şah İsmail hakkında; "O hazretin şiire yeteneği vardı. Hatâyî mahlasıyla Farsça ve Türkçe birçok şiir yazdı. O hazretin divanı, talipleri arasında meşhur ve yaygındır. Masum imamlar övgüsünde kaleme aldığı şu şiirler teberrüken buraya kaydedildi" dedikten sonra dört şiirinin metnini vermiştir (1343: 68-72). Onun metnini verdiği şiirlerden ki gazel³ ile murabba⁴ *Hatâyî Divanı* yazmalarında yer aldığı halde "*Alidür*

³ Bu gazellerden ilki *Hatâyî Divanı*'nın Taşkent (v23b), Paris 2 (v6a) ve Londra (15a) yazmalarında da vardır. Aşağıda matla beyti verilen gazel, Paris 1 (v 16a) nüshasında önemli nüsha farklarıyla yer almaktadır:

Menem bu tende ki cânım Alî'dür

Menem hem dîn ü imânum Alî'dür

Matla beyti aşağıda verilen ikinci gazel de Taşkent (v70b) Paris 2 (v39a), Londra (v50a), ŞR (79a) yazmalarında mevcuttur. İlk mısradaki "Eğildim" kelimesi, Şeyh Hüseyin'in eserinde "Yürüdüm" şeklindedir.

Egildüm secde kıldum hânedâne

Nûş itdüm şerbetinden kana kana

⁴ Aşağıda ilk bendi alıntılanan murabba, *Hatâyî Divanı*'nın Taşkent (v3a), Paris 1, 2 (v3b, v23a) ve Londra (v37a) yazmalarında bulunduğu için mevcut neşirlerde de vardır. Bu şiir, *Dehnâme*'de (Taşkent v8b derkenar), de yer almaktadır.

Şâhî ki cihânuñ efdalidür

Allah'uñ eli anuñ elidür

zâhir ü bâtında peydâ/Çıharmış cevheri ez-ka 'r-ı deryâ" matlalı mesnevisi hiçbir nüshada yoktur. *Silsiletü'n-Neseb-i Safeviyye*'deki bilgiler ve alıntılanan şiirler, Amalia Gallagher dışında (2011: 895-911), araştırmacılar tarafından değerlendirilmemiştir.

19. yüzyılın şair ve biyografi yazarlarından Seyyid Azim Şirvanî (ö. 1888) de tezkiresinde şairin biyografisinin ardından "doğrusı" redifli gazeli ile bir rubaisine yer vermiştir:

Ey müselmânlar esîr-i zülfi-yâram doğrusı
Bu siyeh-kârün elinde bî-karâram doğrusı (Bayram, 254)

Büyük bir olasılıkla Kışverî'nin aynı redifli gazeline (Demirci 1994: 227) nazire olarak söylenmiş bu şiir, *Hatâyî Divanı*'nın yazma nüshalarında bulunmamakla birlikte mevcut neşirlerde Seyyid Azim Şirvanî'ye atıf yapılarak alıntılanmıştır.

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü üzere Şah İsmail'in şairliği konusunda bilgi veren kaynaklarda alıntılanan örnek beyitlerin *Hatâyî Divanı* yazmalarında bulunmaması sadece Hatâyî mahlaslı şiirlerin Şah İsmail'e ait olup olmadığı konusunda şüphe uyandırmakla kalmayıp aynı zamanda metodolojik bir soruna işaret etmektedir. Metodolojik sorun şudur: Şah İsmail'in şairliğine dair makale, ansiklopedi maddesi yazarlar genellikle klasik biyografi kitaplarında Hatâyî'nin şairliği konusundaki bilgilerin yetersiz olduğunu yinelemekte, şiirlerinden verilen örneklerin *Hatâyî Divanı* yazmalarında yer alıp almadığına dair bir soruya cevap arama gereği duymamaktadırlar.

Bütün bu açıklamalar, aruz ölçüsüyle yazılmış Hatâyî mahlaslı şiirlerin de *-Hatâyî Divanı* yazmalarında yer alsalar bile- Şah İsmail'e ait olduğu hususunda kesin yargıya varmanın kolay olmadığını göstermektedir. Bu ihtiyat payına işaret ettikten sonra tekrar ŞR nüshasındaki gazellerin Şah İsmail'e ait olup olmadığı sorusuna dönebiliriz.

ŞR nüshasındaki, sözünü ettiğimiz 50 şiirin tamamı aruz vezniyle yazılmış gazellerdir. Üç [21, 22] ve dört beyitli [7, 24, 31, 48] şiirlerin de eksik gazel olduğu kanaatindeyim. Diğer nüshalardaki 5 veya 7 beyitli bazı gazellerin ŞR nüshasında 3,4, 6 beyitli olarak yer almasına bakılırsa bu sorunun müstensihin yeterince özenli davranmamasından veya esas aldığı metinden kaynaklandığı söylenebilir. Bazı mısralarda [17/3, 25/4, 40/4], muhtemelen benzer nedenlerden kaynaklanan aruz kusurları da vardır.

Ol söz ki zamâne heykelidür
Allah u Muhammed ü Ali'dür

Mahlaslardaki nispet “î”lerinin, vezin gereği kısa okunması divan şiirinde de bir temayül haline gelmiş olsa da ŞR nüshasındaki zihafli kullanımlar bunlarla sınırlı değildir. ŞR nüshasının görsel çekiciliği bile imla ve vezin konusundaki tutarsızlıklarını telafi edememektedir. Bu bakımdan bazı mısralarda metin tamiri yoluna gidilmiş, önerilen sözcük köşeli parantez [] içinde verilmiştir.

ŞR nüshasındaki 50 şiirde tercih edilen aruz kalıpları ve bu kalıpların kullanım sıklıkları muteber nüshalardakiyle (Taşkent, Washington, Paris, Londra) uyumludur⁵.

Aruz Kalıpları	Şiir sa- ya- yısı	ŞR nüshasındaki farklı şiirlerin sıra numaraları
<i>Fâ'îlâtün fâ'îlâtün fâ'îlâtün fâ'îlün</i>	25	1, 4, 5, 7, 8, 9, 13, 14, 15, 16, 21, 22, 23, 24, 26, 28, 29, 30, 35, 39, 40, 41, 44, 45, 48
<i>Mef'ülü fâ'îlâtü mefâ'ilü fâ'îlün</i>	10	2, 3, 6, 12, 17, 19, 25, 34, 37, 49
<i>Mefâ'ilün fe'îlâtün mefâ'ilün fe'îlün</i>	2	10, 47
<i>Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün</i>	4	27, 31, 33, 42
<i>Mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün</i>	7	11, 18, 20, 32, 36, 43, 50
<i>Mef'ülü mefâ'ilün mef'ülü mefâ'ilün</i>	1	38
<i>Mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün</i>	1	46
Toplam	50	

ŞR nüshasındaki farklı şiirlerde kafiye ve redif kullanımı da geleceğe uygundur. Bir gazel [41] musammat kafiyelidir. Sadece bir şiirde (v62b) kafiye sorunu vardır. Hatâyî'nin diğer şiirlerinde kafiye kusurlarına rastlanmadığına göre, aşağıdaki gazelde revî harfi (ü) olduğu halde ikinci mısradaki revî harfi (u) olacak biçimdeki bir tercihi kâtibin dalgınlığına yorabiliriz.

*Nola ey dilber eger sen c^{ân}um olsayduñ menüm
Gam yimezdüm dünyâda gam-h^ârum olsayduñ menüm*

⁵ Bu nüshaların muteberliği istinsah tarihlerinin Şah İsmail'in ölüm tarihine yakın olmasından ve Taşkent nüshasında olduğu gibi müstensihinin kimliğinden kaynaklanmaktadır.

*Çeşm-i bîmâruñ meni kılmazdı gamdan nâ-tivân
Ey habibüm derdüme dermânum olsayduñ menüm*

*Dünyâdan nakl itdügüm çağumda gelseñ başuma
Şol mahalde dîn ü hem îmânum olsayduñ menüm*

*İsterem hüsnüñ kitâbından bugün ders ohıyam
Sen delîl ü hüccet ü burhânum olsayduñ menüm*

*Bu Hatâyî âsitânuñ çâkeridür sıdk ile
Sen dahi bir nola ger sultânum olsayduñ menüm*

ŞR nüshasındaki bu gazeller, içerik bakımından tasavvufî yoruma elverişli özellikler taşısa da –On İki İmam övgüsü (duvazdeh) olan bir şiir [46] dışında- dinî-tasavvufî bir anlayışın doğrudan vurgulandığı söylene-
mez. Bu gazellerin bir kısmı, Azeri sahasında klasik tarzda divan tertip eden herhangi bir şairin şiirlerinden daha fazla tasavvufî yoruma açık de-
ğildir. Hatta Anadolu sahasında eser veren 16. yüzyıl şairlerinin divanla-
rında bile bu şiirlerin ayrıksı durmayacağına dair somut örnekler var eli-
mizde. Bu gazel [14], aynı zamanda biyografi kitapları ile yazmalar ara-
sındaki uyumsuzluk konusunda yukarıda sıraladığımız örnekler arasında da
yer alabilecek özelliklere sahiptir.

Şöyle ki Heratlı Fahrî, 1552-1555 tarihleri arasında yazdığı tahmin edilen *Ravzatü's-Selâtiin* adlı eserinde Şah İsmail'in Türkçe ve Farsça şiir söylemekte yetenekli olduğunu söyledikten sonra şiirlerinden örnek olmak üzere Türkçe bir gazelinin matla beytini vermiştir (Fahrî 1345: 68):

*Ey cemâlüñ âyeti 'unvân-ı divân-ı kadîm
Kaşlaruñ tuğrâsı bismillâhi rahmâni'r-rahîm*

Hatâyî Divanı yazmalarında ve mecmualarda bulunmadığı için mevcut neşirlerde de yer almayan bu beyti ihtiva eden gazel, ŞR nüsha-
sında bulunmaktadır. Bu gazel ilk bakışta, doğal olarak ŞR nüshasındaki diğer şiirlerin de Şah İsmail'e ait olabileceği ihtimalini aklımıza getirmek-
tedir. Fakat bu gazelin *Karamanlı Nizamî Divanı*'nda da bir beyit fazlasıyla (4. beyt) ve ufak tefek değişikliklerle yer alması, durumu çetrefilli bir hale sokmaktadır.

Nizâmî (İpekten 1974: 193):

*1 Ey cemâlüñ âyeti 'unvân dîvân-ı kadîm
Kaşlaruñ tuğrâsı bismillâhi rahmâni'r-rahîm*

2 *Seni bu lutf ile görürken hevâdan şeyh-i şehîr*
Tevbe 'arz eyler baña estağfirullahü'l-'azîm

3 *Lâm zülf-i ser-nigûn nakşına ol dür-dânenüñ*
Ey rakîb el sunma kim lâ-takrabû mâlü'l-yefîm

4 *Nâfe-i Çînî saçuñdan kıssadur lâkin hatâ*
Nergis-i şehîlâ gözüñden nüshadur ammâ sakîm

5 *Görseñ ey dilber ki sensüz nicesi 'ayş iderem*
Eşk sâkî âh mutrib nâle hem-dem gam nedîm

6 *Hâlüñ ol Hindû ki Rûm ilinde tutmuşdur vatan*
Züfüñ ol tâvûs kim gülşende olmuşdur mukîm

7 *Mihnet ü derd ile pür-nemdür Nizâmîñüñ gözi*
Tutalı gözde makâm ol kaşları nûn ağzı mîm

Hatâyî (ŞR v54a):

1 *Ey cemâlün âyeti 'unvân-ı divan-ı kadîm*
Kaşların tuğrâsı bismillâhi rahmâni'r-rahîm

2 *Tâ seni gördi bu hüsn ile sivâda şeyh u şâb*
Tevbe arz eyler velî estağfirullahü'l-'azîm

3 *Lâm-ı zülfün ser-nigûn nakşına dil dür-dânedür*
Ey rakîb el sunma kim lâ-takrabû ille's-sakîm

4 *Görseñ ey dilber ki sensiz nicesi 'ayş eylerem*
Eşk sâkî âh mutrib nâle hem-dem gam nedîm

5 *Hâlün ol hindû ki rûm iklimide dutmuşdur makâm*
Züfüñ ol tâvûs kim gülşende olmuşdur mukîm

6 *Mihnet ü derd ile pür-nemdür Hatâyî'nün gözi*
Derdlü dilinde müdâm ol kaşları nûn ağzı mîm

Bu iki gazel arasındaki benzerliği tevarüd veya nazire kavramlarıyla açıklamak zordur. Aralarında nüsha farkı düzeyinde ayrılıklar vardır. *Hatâyî Divanı*'nın tek nüshasında bulunan bu gazel, *Nizâmî Divanı*'nın

Haluk İpekten tarafından kullanılan altı nüshasında da yer almaktadır. Ayrıca Hacı Kemal ve Edirneli Nazmî'nin düzenledikleri nazire mecmularında da bu şiir, Nizâmî adına kayıtlıdır. Bu durum, *Hatâyî Divanı*'nda eklemelerin ya çok erken başladığını veya Hatâyî'nin, beğendiği bazı şairlerin gazellerini uyarladığını akla getirmektedir. Çünkü *Hatâyî Divanı*'ndaki bu gazelde karşılaştığımız durum, tek örnek değildir. Mecmularda ve bazı divan nüshalarındaki şiirlerde Nesimî ile Hatâyî mahlasının yer değiştirmesini muhit ve etkilenme kavramıyla izah etsek bile Hatâyî-Şeyhî ve Hatâyî-Ahmet Paşa arasındaki benzer sorunu, Nizâmî'nin yukarıdaki şiirini de dikkate alarak Şah İsmail'in Osmanlı şiirine duyduğu ilgi çerçevesinde yorumlama eğilimindeyim⁶. Özellikle Şeyhî ve Ahmet Paşa divanlarında bulunun birer gazelin *Hatâyî Divanı*'nın 16. yüzyılda istinsah edilen nüshalarında ufak tefek farklılıklarla bulunması, Hatâyî mahlaslı şiirlerin Şah İsmail'e ait olup olmadığını belirlemek konusunda divan yazmalarının da yeterince işlevsel olmadığını göstermektedir.

Hatâyî mahlaslı şiirlerde Şah İsmail'in üslubunu ayırt etmek mümkün müdür?

Mevcut neşirlerde böyle bir denemeye girişilmemiştir. Hatta yazmalardaki mükerrer şiirler aynen neşirlere yansımıştır. Divan yazmaları üzerinde yoğunlaşmış olsaydı hem *Hatâyî Divanı* nüshalarındaki mükerrer gazeller hem de *Dehnâme*'de de bulunan müşterek şiirler fark edilirdi. Şairin kendi şiirlerindeki bu tür tekrarlar farkedilmediği gibi hem *Hatâyî Divanı*'nda hem de Şeyhî, Ahmet Paşa ve Karamanlı Nizâmî divanlarında bulunan -şimdilik bildiğimiz üç örnek olsa bile- gazeller gözden kaçmıştır. Doğrusu birkaç ses ve ses değişmesi ile *Hatâyî Divanı*'ndaki yerini yadırgatmayan şiirleri bile ayırt etmenin çok kolay olmadığı bir gelenek edebiyatında Hatâyî mahlaslı şiirlerin üslup özelliklerine bakarak gerçek sahiplerini tespit etmek imkânsızdır. Klasik edebiyatlarda kişisel üslup yerine, Mehmet Kaplan'ın ifadesiyle devir üslubundan bahsetmek daha doğrudur. Divan şiirinde "bir yazarın özelliğini ele aldığı konudan çok, onu ele alış, işleyiş ve ifade ediş tarzı tayin eder. Her devrin bir ortak dili olduğu gibi, ortak bir üslubu da vardır. Divan şairlerinin dil ve üslubu birbirine benzer. Buna devir üslubu diyoruz" (Kaplan 1987: 433). Buna rağmen şairlerin muhit, meslek ve meşreplerine göre üsluplarında farklılıklar olabileceği, olması gerektiği gerçeğini de göz ardı etmiyoruz. Ama unutmamak gerekir

⁶ Nitekim bu sorunu, *Bilig* dergisinde hakem sürecini tamamlayarak yayınlanma sırası bekleyen "Şah İsmail Ahmet Paşa Divanı'nı Okudu mu?", başlıklı makalede de bu çerçevede değerlendirdim.

ki Şah İsmail, herhangi bir şair değildir ve Hatâyî mahlasını kullanan şairlerin tercihlerinde, estetik kaygıların ötesinde etik ve mistik gerekçeleri vardır.

Şah İsmail sadece Safevîlerin temel etnik unsurunu oluşturan heterodoks Türkmenleri değil, Osmanlı coğrafyasındaki Alevi-Bektaşî geleneğini de derinden etkilemiştir. Dinî-mistik düşüncenin ideolojik dönüşümüne şiirleriyle de katkıda bulunmuştur. Çaldıran'dan sonra bir kırılma yaşansa da "Kızılbâş/Alevi toplulukları ile Safevîler arasındaki ilişkiler halfetü'l-hulefa kurumu aracılığıyla Çaldıran'dan sonra da devam etmiş ve Safevîler Anadolu'ya Şah Süleyman dönemine kadar halife atamayı sürdürmüşlerdir" (Karakaya-Stump 2015: 93). 17. yüzyıldan itibaren yaygınlaştığı bilinen Şeyh Safî Buyruğu, erkânâmeler, Bektaşî fütüvvetnâmeleri gibi yazılı kaynaklarda bulunan ve Alevi-Bektaşî ocaklarındaki dinî törenlerde okunan Hatâyî şiirleri, Safevîlerin Alevi dede/pir ocaklarıyla kurduğu bu diplomatik ilişkilerden daha derin izler bırakmıştır. Öyle ki özellikle Anadolu'da kendi varlığından vazgeçip Şah'ın varlığında yok olmak arzusuyla Hatâyî mahlasını kullanan *dailerin* ortaya koydukları ürünlerde esas olan kişisel değil, Şah'a bağlılıktır. Alevi-Bektaşî geleneğinde dervişlerin deyişlerinde kendi isim ve mahlaslarını kullanmama eğilimi vardır. Hatâyî mahlasının anonimleşmesinde Alevi-Bektaşî inancındaki "şeyh/şah" figürü ile sözlü geleneğin hikâyeye kahramanına dönüştürdüğü kişi etrafında ortak mahlasla şiir üretme geleneğinin de etkisi vardır (Oğuz 2003: 33; Sheridan, 2008: 54). Tarihî bir kişilik olan Hatâyî, folklor kahramanı Şah İsmail'e dönüşmüştür. Sözlü gelenekte anlatılan Şah İsmail hikâyesi ile Alevi-Bektaşî geleneğinin yedi ulu ozanından biri mertebesindeki Hatâyî imgesi birbirini besleyerek cem törenlerinin başat figürü etrafında bir kült oluşmuştur (Gallagher 2009: 173-195). Özellikle Anadolu Aleviliği içinde biçimlenen Hatâyî imgesi, sözün ve müziğin eşlik ettiği törenlerle süreklilik kazanmıştır. Bunun bir yansıması olarak Aleviler arasında taşşıma/mahlas kavramının yerine "Hatâyî" sözcüğünün kullanıma girdiğine dair rivayetler (Birdoğan 1991: 30) ile bu anlayışın şiirin üretiminde törensel amaçla icrasına kadar her aşamada gördüğü itibar (Gölpınarlı 2013: 29) Hatâyî mahlaslı şiirlerin varyantlaşmasında etkili olmuştur. Dolayısıyla kronolojik akışa uygun biçimde katmanlaşan Hatâyî mahlaslı şiirlerde kişisel üslup verileri aramak boşunadır.

SONUÇ

Hatâyî, tıpkı Nesîmî, Yunus ve Fuzulî gibi batınî zümreler başta olmak üzere geniş kitleleri etkileyen şairlerdendir. Bu şairlerin şiirleri, zamanla sözlü gelenek içerisinde tekke/dergâh gibi icra ortamlarında dola-

şırma girerek çoğalmış olabilir. Ayrıca herhangi bir divanın yazma nüshaları arasında şiiirlerin sayısı, sırası ve içerikleri bakımından dikkate değer farklılıkların olması kitap üretiminde ve okuma kültüründeki tercihlerden kaynaklanmış olabilir. Bir şairin “bütün eserleri”ni bir araya getirmek, neşretmek anlayışının modern zamanların yayıncılık politikalarıyla ilgili olduğunu gözardı etmeden klasik dönemin eserlerini metin tenkidinin yöntemleriyle değerlendirmek gerekir. Dolayısıyla sadece mecmua ve cönklerdeki Hatâyî mahlaslı şiiirlere değil, *Hatâyî Divanı*'nın yazma nüshalarına da ihtiyatla yaklaşmak icap eder. Bu ihtiyat payını unutmamak kaydıyla ŞR nüshasında bulunan farklı 50 gazelin, aksini kanıtlayacak verilere ulaşana kadar Hatâyî'nin adına kaydedilmelerinde mevcut verilere göre bir sakınca yoktur. Fakat Şah İsmail'in şairliğine dair yeterli bilgi vermediği sıkça yinelenen biyografik kaynaklardaki kayıtları da gözardı etmeden, bilimsel yöntemlere uygun olarak *Hatâyî Divanı*'nın tenkitli metni hazırlanmadan yazmalardaki Hatâyî mahlaslı şiiirlerin neşri daima tartışmaya açıktır. *Hatâyî Divanı*'nın bilimsel neşri yapıldıktan sonra Şah İsmail külliyyatının dışında kalan Hatâyî mahlaslı şiiirlerle, cönk ve mecmualarda bulunan Hatâyî mahlaslı ürünleri de Şah İsmail'in etki alanının genişliği ve derinliğine dair veriler olarak ayrı bir kategoride değerlendirmek daha doğru olacaktır.

KAYNAKÇA

- ARSLANOĞLU, İbrahim (1992), *Şah İsmail Hatâyî ve Anadolu Hatâyîleri*, Der Yay., İstanbul.
- BAYRAM, Ömer, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,78469/seyyid-azim-sirvanitezkiiretus-suara.html>
- BİRDOĞAN, Nejat (1991), *Şah İsmail Hatai*, Cem Yay., İstanbul.
- CAVANŞİR, Babek-Ekber N. Necef (2006), *Şah İsmail Hatâi Külliyyatı*, Kaknüs Yay., İstanbul.
- DEMİRÇİ, Jale (1994), *Kişverî Divanı*, DT, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- ERGUN, Sadeddin Nüzhet (1946), *Hatâyî Divanı*, Maarif Kitabevi Yay., İstanbul.
- Fahrî-i Herevî (1345), *Tezkîre-i Ravzatü's-Selâtin*, haz. Hayyampûr, İntişarat-ı Müessese-i Tarih, Tebriz.
- GALLAGHER, Amelia (2009), “The Transformation of Shah Ismail Safavi in Turkish Hikâye”, *Journal of Folklore Research*, 46, (2), s.173-195.
- _____ (2011), “Shah Isma'il' s Poetry in the Silsilat al-Nasab-i Safawiyya”, *Iranian Studies*, 44, (6), s. 895-811.

- GÖLPNARLI, Abdülbaki (2013), *Kaygusuz Abdal-Hatayi-Kul Himmet*, Kapı Yay., İstanbul.
- İPEKTEN, Halûk (1974), *Karamanlı Nizâmî-Hayâtı, Edebî Kişiliği ve Divanı*, Sevinç Matbaası, Ankara.
- İSMAİLZADE, Mirza Resul (2004), *Şah İsmail Safevi Külliyyatı*, Alhuda Neşriyat, Bakü.
- KAPLAN, Mehmet (1987), *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar*, Dergâh Yay., İstanbul.
- KARAKAYA-STUMP, Ayfer (2015), *Vefailik, Bektaşilik, Kızılbaşlık-Alevi Kaynaklarını, Tarihini ve Tarihyazımını Yeniden Düşünmek*, Bilgi Üniversitesi Yay., İstanbul.
- KAYA, Doğan (2004), “Sivas Kaynaklı Cönklerde Şah Hatâyî”, *Birinci Uluslar Arası Şah İsmail Hatâî Sempozyum Bildirileri* (9-11 Ekim 2003 Ankara), haz. Gülağ Öz, ATO Yayını, Ankara, s.177-183.
- KAYABAŞI, Bekir (1997), *Kaf-zade Faizî'nin Zübdetü'l-eş'âr'ı*, DT, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- KOZ, Sabri (2004), “Belli Mahlaslar Üzerinden Şiir Söyleme Geleneği ve Türkiye’de Yazılan Alevi-Bektaşî Cönk ve Mecmualarındaki Hatâî Mahlaslı Şiirler”, *Birinci Uluslar Arası Şah İsmail Hatâî Sempozyum Bildirileri* (9-11 Ekim 2003 Ankara), haz. Gülağ Öz, ATO Yayını, Ankara, s.184-217.
- KÖKSAL, M. Fatih (2001), *Edirneli Nazmî Mecmau'n-nezâir [İnceleme-Tenkitledir]*, DT, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- KÖKSAL, M. Fatih (2012), “Hatâyî'nin Yayınlanmış Divanlarında Bulunmayan Şiirleri”. *Alevilik Araştırmaları Dergisi*, 3, s. 39-83.
- _____ (2013), “Şah İsmail Hatâyî'nin Şiirlerinde Kullandığı Vezin Meselesi”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 66, s.169-188.
- MACİT, Muhsin (2015), “Şah İsmail'in Eserleri ve Şairliği Üzerine”, *Yeni Türkiye*, 72, s. 623-630
- MEMMEDOV, Azizağa (1966), *Şah İsmail Hatâyî Eserleri*, Azerbaycan İlimler Akademisi Neşriyatı Bakü.
- Mir Salih Hüseyinî (1380/2002), *Divân-ı Şah İsmail Safevî*, Hemvatan, Tebriz.
- OĞUZ, Öcal (2003), “Birincil Sözlü Kültür Çağı ve Karac'oğlan Şiiri”, *Millî Folklor*, 58, s.31-38.
- SHERİDAN, R. Aslıhan (2008), “Koroğlu, Karacaoğlan ve Pir Sultan Abdal Şiirine Birincil Sözlü Kültür Bağlamında Bakmak: Tarihsel Kişiler mi Sözlü Kültür Tipleri mi?”, *Millî Folklor*, 7, s. 50-59.
- Şeyh Hüseyin (1343), *Silsiteü'n-Neseb-i Safeviyye*, Berlin.

TARLAN, Ali Nihat (1945), *Hayâlî Bey Divanı*, Edebiyat Fak. Yay., İstanbul.

THACKSTON, Wheeler (1988), "The Diwan of Khata'i: Pictures for the Poetry Shah Isma'il", *Asian Art*, 1, 4 (Fall), s.37-63.

METİNLER*

1

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

- 6b 1. Ey cemâlün âyetidür ma' nî-i ümmü'l-kitâb
Ol kitâbuñ oğıram şerh ü beyânın bî-ħisâb
2. Fırkat-ı aşkuñda ey gül-çehre zâr u giryeden
Çanlu yaşum Hâk bilür çizgindürür⁷ hem âsiyâb
3. Genç imiş ħüsnüñ senüñ vîrânesi gönümdedir
Bu dil-i vîrânımız ol gence olmuşdur ħarâb
4. Görmemişdür merdüm-i şâhib-nazarlar dünyâda
Sen teki ' âlemde bir şeh-zâde-i ' âli-cenâb
5. Der-mesâcid neylerem va' zın işitmek vâ' izüñ
Güşe-i mey-ħâne yigrekdür maña câm-ı şarâb
6. Yâr ilen ħalvetde muħribsiz içerken nâgehân
Çâmetüm çeng oldı feryâdum ney ü âhum rebâb
7. Gird-i küyından öterken dilberüñ gördi raķıb
Başumı ağrıtdı ġavġâdan seg-i ħâzır-cevâb
8. Cân virüp ma' şũkanuñ yolında bî-reyb ü riya
' Aşık oldur kılmaya her müdde' iden ictinâb
9. Uş Ĥaġâyî ġamdan inceldi bu âh u derd ile
Var iken bülbül neden bustâna ġirmiştir ġurâb

* Bu metinleri meslektaşlarım; Prof. Dr. M. Fatih Köksal, Doç. Dr. Ozan Yılmaz ve Yrd. Doç. Dr. Halit Biltekin okuyup düzeltme önerilerinde bulundular. Onların yapıcı eleştirilerine rağmen metindeki olası yanlışlar bana aittir.

⁷ Çizgindürür kelimesi nüshada çizgündürür okunacak şekilde yazılmış.

2

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 6b 1. Gördi utandı hüsn-i cemâlünden âfitâb
Ağzuñ katında gelmeye bir zerre der-hisâb
2. Devr-i haţuñda göñlümi sevdâya şalmagil
Berg-i gül üzre sünbülünü kıılma pıç ü tâb
3. Şükr eylerem vişâlüne her gice tâ şehër
Hicrân içinde gerçi geçer hâlimüz harâb
4. Ey sâkı-i muhabbet-i cân âferin saña
Peymâne-i lebünden içen istemez şarâb
5. Sensiz Haţâyî ey şeh-i hübân firâk ider
Şabrum tükendi gözlerüme gelmez oldu h'âb

3

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 8a 1. Oldum firâk u derd ile bî-çâre 'âkıbet
Gördi şabîb eylemedi çâre 'âkıbet
2. Tîr-i cefâdan oldu ciger pâre yâr için
Bildürmedüm bu yarımı deyyâre 'âkıbet
- 8b 3. 'Ömrüm hebâya gitdi zi-endüh-ı rûzgâr
Vâ hasretâ ki aydamazam ol yâre 'âkıbet
4. Min mekr ü âl ü şu'bede-i bî-hisâb ile
Çanumnu tökdi gamze-i hün-h'âre 'âkıbet
5. Şol dilber-i hüceste-liķānuñ yolında kim
Şaldı Haţâyî cânını bâzâra 'âkıbet

4

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 14b 1. Ey ki müşgîn sünbülünden gonce bāz olmuşdurur
Çāmetüñ nāzı görükce serv-i nāz olmuşdurur

2. Ravza-i hüsnüñ gülistânında kıddüñ nahli gör
 ʿArʿ ar u şimşâd ucından ser-firâz olmuşdurur
3. Sidre vü tûbî hayâli gitdi yâdumdan menüm
 Böyle raʿ nâ şol cihetden sidre az olmuşdurur
4. Defter ü evrâka sığmaz anca kim şerh eyledüm
 Kışşa-i zülfüñ beyânı kim dirâz olmuşdurur
5. Sen ki Maḥmûd olduñ ey sultân-ı hûbân hüsnile
 Bes revâdur bu Ḥaṭâyî çün Ayâz olmuşdurur

5

Fâʿ ilâtün Fâʿ ilâtün Fâʿ ilâtün Fâʿ ilün

- 16b 1. Tâ ki gönlüm ğamze-i ol⁸ çeşm-i fettân ârzular
 Derd-mend olmuş durur her laḥza dermân ârzular
2. Cân-ı şîrînüm firâk u hicr ile bolmuş zaʿ if
 Şimdi yüz min ḥasret ile vaşl-ı cânân ârzular
3. Sen ki münʿ imsin bugün hüsn-i cemâl ehlinde kim
 Sâyil-i dil ḥazretüñden luṭf u iḥsân ârzular
4. Tâ ki düşmişdür cihânda gül vişâlûñden ırağ
 Bülbül-i hayrân hevâ-yı bağ u büstân ârzular
5. Bu Ḥaṭâyî ârzular yârüñ cemâlin ey raḳîb
 Nişe kim Yûsuf liḳâsın pîr-i Kenʿân ârzular

6

Mefʿ ülü Fâʿ ilâtü Mefʿ ülü Fâʿ ilün

- 16b 1. Yâ Rab ne dânedür ki anuñ zülfi dâmıdur
 Ḥâl-i siych ki pîş-i leb-i laʿ l-fâmıdur
2. Ol dilberüñ ki şûreti envâr-ı zât imiş
 Bir kimsedür ki hüsn ile ḥayruʿ l-enâmıdur
3. Cismümde cân u dil bu cihetden dutar qarâr
 Şîrîn ḥadîsüñ âyeti yuḥyiʿ l-ʿ izâmıdur

⁸ Bu beyitte “gamze-i ol” tamlaması kurallara aykırı olduğu halde bu tür kullanımlar vardır.

17a 4. Yūsufnı görgeçende didiler ki hūb imiş
Yūsuf daḥi senūñ teki şāhuñ ğulāmıdır

5. Tābende āfıtāb kimi eyleyen zuhūr
Āfāk içinde uşbu Ḥaṭāyī kelāmıdır

7

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

41b 1. Zūlf-i müşğünūñ sevādı zulmet-i ḥurşid imiş
Ḥüsn-i ruḥsāruñ beyānı āyet-i tevḥid imiş

2. Āsitānuñ ḥāk-rübı kayşer ü fağfür-ı Çin
Rüstem ü İsfendiyār u Ḥüsrev ü Cemşid imiş

3. Leblerūñ peymānesinden Şiblī vü Maşūr mest
Kim ki içdi şol şarābı şāḥib-i temcīd imiş

4. Ol ki idrāk eyledi yāruñ şifāt u zātını
Dāimā kirdārı anuñ dīd ile vādīd imiş

8

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

42a 1. Ğonca ağzuñdan senūñ uş sırr-ı pinhān oldı fāş
La' l-i nābuñ lezzetinden āb-ı ḥayvān oldı fāş

2. 'Ārızı lem' inden ol ruḥsārı görgeç dilberūñ
Zülfinūñ küfrin götürdi nūr-ı imān oldı fāş

3. Tā dehānuñ şadefin açduñ sen ez-luṭf u kerem
Şekker elfāzuñdan ey cān dürr-i pinhān oldı fāş

4. Dürr-i 'Adn yāḳūt-ı aḥmer kıymetin sındırmağā
Bal dudağıñdan 'aḳıḳ ü la' l ü mercān oldı fāş

5. Bu Ḥaṭāyī gizlemişken kipriğūñ peykānını
Zāhiren bağrında yüz miñ zaḥm-ı peykān oldı fāş

9

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

- 42b 1. Tâ ki düşdüm ey ḥabîbüm Ka' be küyüñdan ırağ
Senden ayru murğ-ı dil dutmaz vaṭan der-bâğ u râğ
2. Lâle görmüş gül yüzüñ Mecnün kimi şeydâ bolup
Dağ ara mesken dutup ḳoymuş durur göğsinde dağ
3. Düşdüğüçün gül yüzüñden ayru bülbül gam yimez
Ḳorḳusu andandurur kim yirini bekleye zâğ
4. Nice bulsuñ bu gönül murğı rehâ ḥâlün görüp
Çeşm-i fettânuñ anuñ râhında ḳurmışdur duzağ
5. Sen perî-veş hicriden ger bu Ḥaṭâyî itse âh
Kim anuñ feryâdın işitse gelür feryâda dağ

10

Mefâ' ilün Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilün

- 43a 1. Getürdi şevḳe meni der-ezel bidâyet-i ' aşḳ
Bu sırrı kimseye keşf itmedi hidâyet-i ' aşḳ
2. Egerçi ' aşḳı güneḥ söylerise ḳâdî-i şehri
Yüzine baḫma anuñ çün ḳılır kinâyet-i ' aşḳ
- 43b 3. Şaḫîfe şadrda müstağnidür kelâm-ı ḳadîm
Men andan oḫımışam pür-ḫaḳîḳat âyet-i ' aşḳ
4. Ḥayâl-i ḥâl ü ḫaṭuñ ey nigâr-ı lâle- ' izâr
Gönülden itdi menümle bugün ḫikâyet-i ' aşḳ
5. Ḥaṭâyî devlet-i vaşlından ol yüzi güneşüñ
Senüñle hem-dem olupdur yaḳîn ' inâyet-i ' aşḳ

11

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Fe' ulün

- 43b 1. Menüm cân u cihânum sensin ancaḳ
Meni öldürmegil hicründe elḫaḳ

2. Hıtaũndan münfa' ildür hıtt-ı reyhân
Ġubâr u şũls ü tevķĩ' ü muħaķķaķ
3. Yüzũn devrinde ey gül-çehre gökden
Meh ü ħurşid aşılmışdur mu'allaķ
4. Ne kim senden gelür hoşdur velikin
Eyâ dilber maña çoħ dutmagıl daķ
5. Hıtaýĩ ğavta kıl gevher derindür
Ne istersin gönül baħrinde zevraķ

12

Mef'ũlü Fâ'ilâtũ Mefâ'ilũ Fâ'ilũn

- 52a 1. Ķıldı meni lebũn ħadeĥi mest-i lâ-yezâl
Ġam gitdi ħâtrımdan u hem ħalmanı melâl
2. Devr-i ruħuńda şũkr-i ilâh eylesem revâ
Vařluń ğũni iriřdi firâķ oldu pây-mâl
3. Bir kez görürse ħâmetũni serv nâz ile
Ġülzâr içinde eylemeye lâf-ı i'tidâl
4. Tâ bulmışam cenâb-ı refi'inde kâmunı
Her ğũnde bir merâtib ü her demde bir cemâl
5. Her dil ki 'aşık oldu ħabibũn cemâline
Fıkr ü tařavvur eylese mensũĥ olur ħayâl
6. Ĥüsnũn ħatında zũhre vü pervin ne nesnedür
Ay u ğüneř ħacâlete dũřdi zi-infi'al
7. Bĩ-çâre dil Hıtaýĩ gedâ-yı řikesteden
Döndürmegil 'inâyetũn ey şâh-ı pür-kemâl

13

Fâ'ilâtũn Fâ'ilâtũn Fâ'ilâtũn Fâ'ilũn

- 52a 1. Lâle tek ğülgũn niķâbı ey şanem yüzũnden al
'Aşık-ı bĩ-çâreni ancaķ ğam-ı hicrâne şal

2. Ey gönül kayğu evinden çıḡ ki gül devrânıdır
Görmedüm hergiz çemende bülbül-i âşüfte-ḡâl
- 52b 3. Va' de-i vaşluñ yolında çoḡ cefâ çekdüm velî
Derd-i 'aşkuñdan vücūdum olisar bir şekl-i hilâl
4. Zülf ü ruḡsârũñ katında şol ḡaḡ u ḡâlũñ senũñ
Ḥoş melâḡatdur düşüpdür al yañaḡ üstinde ḡâl
5. Bu Ḥaḡâyî and içer ey dilber-i şîrîn-zebân
Âb-ı ḡayvân olmaya la' lüñ şarâbından zülâl

14

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

- 54a 1. Ey cemâlũñ âyeti ' unvân-ı dîvân-ı ḡadîm
Ḳaşlarũñ ḡuḡrâsı bismillâhi raḡmâni'r-raḡîm
2. Tâ seni gördi bu ḡüsn ile sivâda şeyḡ u şâb
Tevbe ' arz eyler velî estaḡfirullahü'l-' azîm
3. Lâm-ı zülfũñ ser-niḡũn naḡşına dil dür-dânedür
Ey raḡîb el sunma kim lâ-taḡrabũ ille's-saḡîm
4. Ḥâlũñ ol Hindũ ki Rũm iḡlîmide dutmış maḡâm
Zülfũñ ol ḡâvũs kim ḡülşende olmışdur muḡîm
5. Görseñ ey dilber ki sensiz nicesi ' aş eylerem
Eşḡ sâḡî âḡ muḡrib nâle hem-dem ḡam nedîm
6. Miḡnet ü derdile pür-nemdür Ḥaḡâyî'nũñ gözi
Derdlü dilinde müdâm ol ḡaşları nũn aḡzı mîm

15

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

- 54b 1. Âḡ kim ol dilber ü dildârı gitdüm görmedüm
Gördüm aḡyârı velîkin yârı gitdüm görmedüm

- 2 . Fıkr-i endüh-ı firāk u miḥnet-i hicrân ile
Câna yetdüm ğamdan u ğam-ḥârı gıtdüm görmedüm
3. Neyleyem bî-iḥtiyâr ayrıldum andan vâ dirîĝ
Ol menümlen hem-dem ü serdârı gıtdüm görmedüm
4. Ol perî-ruḥsâriçün ‘âlemleri terk eyledüm
Ḳoydum elden cümle-i pür-kârı gıtdüm görmedüm
5. Ey Ḥaḫâyî ölmegüñ farz oldı şol tûḫî kimi
Lebleri şehd ü şeker-ĝüftârı gıtdüm görmedüm

16

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 56a 1. Bendeye ḫaḫdur ölüm sen pâdişâhı görmişem
Dem-be-dem ol ḳudret-i şun‘-ı İlähı görmişem
- 2 . Ol ser-i kuyuñda gezmekden ne ḫâşıldur maña
Sen büt-i şūḫuñ kerâmâtın kemâhî görmişem
3. Meskenüm yoḫdur eger miñ secde ḳılsam her yire
Ḳaşlaruñ tākında rûḫuñ ḳible-ĝâhı görmişem
4. Göñlüme yüz miñ ḫayâlât-ı müşevveş nūr virür
Ol büt-i ârâm-ı cânı ĝâḫ ĝâhî görmişem
5. Mu‘cizâtum âşikâr olmazdı ‘âlem ḫalkına
Her gice bir vechile ḫ‘âbımda şâhı görmişem
6. Bu Ḥaḫâyî dir meni dîvânalıḫ efkâr ider
Her zamân ol dilber-i çeşm-i siyâhı görmişem

17

Meḫ‘ülü Fâ‘ilâtü Meḫ‘ilü Fâ‘ilün

- 58b 1. La‘lün ḳatında vaşf-ı Bedaḫşân ne söyliyem
Yâḳûtı men berâber-i mercân ne söyliyem

2. Nâz u ' itâb-ı ğamzelerüñ dime câhile
Hâyfum gelür dimek saña nâdân ne söyliyem
3. Göz gördi vü şikeste gönül düşdi dile
Yûsuf kimi be-çâh-ı zenaĥdân ne söyliyem
4. Cevr ü cefânî bülbül-i şeydâya kılmagil
Vâcib degüldür ey şeh-i ĥübân ne söyliyem
- 59a 5. ' Ârif gerek Hâṭayî'ni idrâk eyleye
Güftârûñi be-merdüm-i nâdân ne söyliyem

18

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Fe' ulün

- 59b 1. Yüzüñdür Ka' be la' lüñ âb-ı zemzem
Ki sensin kıble-gâh-ı her dü-' âlem
2. Be-ĥaĥĥ-ı süre-i Tâhâ vü Yâsîn
Mu' azzamsın mu' azzamsın mu' azzam
3. Hezârân âferîn ey ĥudretu'llah
Saña devrân-ı ĥüsn oldı müsellem
4. Firâķuñdur dil-i bîmâra nâfi'
Vişâlüñdür devâsız derde merhem
5. Senüñ tek gelmedi hergiz cihâna
Zi rûz-ı Âdem ü tâ devr-i Hâtem
6. Meni sürme ĥapuñdan âşinâyam
Ki yâd olmaz saña yüz ılda maĥrem
7. Hâṭayî cümle ĥüblardan ĥabîbâ
Senüñ tek dilberi buldum muĥadde

19

Mef' ulü Fâ' ilâtü Mefâ' ilü Fâ' ilün

- 60a 1. Şâhâ ğamunda âteş-i süzâna yanaram
Pervâne-vâr şem' -i şebistâna yanaram

2. Çün bülbül-i faşîh-zebân medh eylerem
Âh u firâk sen gül-i hândâna yanaram
3. Ya' kûb-ı hasta-dil kimi giryân u derd-mend
Pür-iştîyâk Yûsuf-ı Ken'ân'a yanaram
4. Men bî-nevâyı mihnet ü hicrâna şaldı 'aşk
Oldum esîr-i mihnet ü hicrâna yanaram
5. Yanmağdan ey Hâfâyî gel incitme cânuñı
Çün söyledüñ ki âteş-i cânâna yanaram

20

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün

- 60a 1. Ğarîbem 'aşîkâm tenhâ vü zâram
Dilerem bir dağî ol yâra varam
2. Yâre ısmarış itdüm dañ yelinden
Geleydi ki be-gâyet intizâram
- 60b 3. Durup oturmağa şabrum dağî yoğ
Çatı ser-geşteyem hem bî-çarâram
4. Arardum geh o yanı geh bu yanı
Figân u âh idüb seni araram
5. Bu derdimüñ devâsın kılmasa yâr
Ölümden özge dağî yoğ medâram
6. Gehî firqat gehî mihnet gehî zâr
Gehî ğam-hâne küncünde duraram
7. Menüm bu âb-ı dîdem oldı 'ummân
Henüz çeşümü açmazam yumaram
8. Didüm al cânımı bir kanla bârî
Didi öldürmezem seni sınaram

9. Hâṭâyî'yem elif tek doğru yolda
Gülistân bâğında serv ü çınaram

21⁹

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

- 60b 1. Çeşme-i la' lünden ey cān teşneyem āb isterem
Hastayam hicrūñ beyābānında 'unnāb isterem
2. Devlet-i zātuñdan ey zātı münezzeh bī-gümān
Zīnet-i esbāb-ı 'uqbā genc-i nāyāb isterem
3. Nev-bahār-ı ḥaṭṭ u reyḥānuñdan ayru düşmişem
'Arīzuñ tek lāle-i gül-berg-i sīrāb isterem

22¹⁰

1. Yār ışığında raḳībi sürdiler dūr ez-ḥarem
Veh ki nā-maḥrem ḥaremde ḥaçan olur muḥterem
- 61a 2. Evvel ü āḥirde kendü sırrını fāş itmege
Gördi şol ḳudret yüzüñ levḥinde çekmişdir raḳam
3. Bu Hâṭâyî'nüñ murādı dāyimā Ḥaḳ'dan budur
Ey 'azīzüm cism ü cānuñdan ırağ olsun elem

23¹¹

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

- 62b 1. Nola ey dilber eger sen cānum olsayduñ menüm
Ġam yimezdüm dünyāda Ġam-ḥ̄arum olsayduñ menüm
2. Çeşm-i bīmāruñ meni ḳılmazdı Ġamdan nā-tüvān
Ey ṭabībüm derdüme dermānum olsayduñ menüm
3. Dünyādan naḳl itdügüm çağumda gelseñ başuma
Şol maḥalde dīn ü hem īmānum olsayduñ menüm

⁹ Eksik gazel. Mahlas beyti yok.

¹⁰ Eksik gazel. Müstensih bu beyitleri üstteki gazele ekleyerek tek bir şiir gibi yazmıştır.

¹¹ Matla beytinde kafiye kusuru var.

4 . İsterem hüsnuñ kitâbından bugün ders ohiyam
Sen delîl ü hüccet ü burhânüm olsayduñ menüm

5. Bu Hâḫâyî âsîtânüñ çâkeridür şıdık ile
Sen daḫi bir nola ger sulḫânüm olsayduñ menüm

24

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

63a 1. Ey dirîgâ gitdi gelmez ol gül-endâmum menüm
Ne qarârüm var ne şabrum u ne ârâmum menüm

2. Bir yañadan ḫa' n-ı düşmen bir yañadan cevri-yâr
Bilmezem nolasıdur âḫir ser-encâmum menüm

3. Dil yüzüñ gördi giriftâr oldı zülfüñ dâmına
Bülbül-i şürîde tek zâr oldı eyyâmum menüm

4. Fîle yüklersen götürmez men çeken bâr-ı ğamı
Sûretâ gerçi Hâḫâyî didiler nâmum menüm

25

Mef' ulü Fâ' ilâtü Mef' ilü Fâ' ilün

64a 1. Cânâ men isterem ki esîr-i kemend olam
Bimâr u zâr u ḫaste-dil ü müst-mend olam

2. Bülbül kimi çemende hezârân figân idüb
Hem-sâye-i sa' âdet ü serv-i bülend olam

3. 'Aşkuñ yolında cân ile baş eyleyem fedâ
Senden ki tâ maḫabbet ile behre-mend olam

4. Menden götürmegil nazâr ey şehsuvâr-ı ḫüsn
[Çün] dergâhuñda zulum ola kim nâ-pesend olam

5. Hâḫ'dan budur Hâḫâyî murâdı ki dâyimâ
Zülfüñ ucında murğ-ı hevâ tek be-bend olam

26

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

64a 1. Görmüşem envâr-ı Hâḫḫ ol rüy-ı zîbâsında men
Bulmuşam sırr-ı İlähî 'aşḫ u sevdâsında men

2. Mazhar-ı Hâkdur cemâli dir isem zâhid nola
Görmüşem Hâkkuñ zuhûrî ' âlem eşyasında men
3. Gelmişem Hâkdan ene'l-Hâk dimege Manşür-vâr
Gör ne berdâr olmuşam zülf-i semen-sâsında men
- 64b 4. Nâzır u manzûr Hâkdur hânda kim kılsam nazar
Oğıram çünkü bu sırrı ' aşk sîmâsında men
5. Ey Hâfâyî sırr-ı zâhir mazhar-ı vechüñdedür
Añla remzi bil ne gördüm kaşı tuğrâsında men

27

- 65b 1. *Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün*
Yüzüñdür ' arş-ı er-Rahmân ki her dem Cebreîl andan
Kelâmullah indürürdi burhân u delîl andan
2. Ne mışbâh-ı kadîmîdür mübârek tal' atuñ nûrî
Melâhat ehlinüñ gör kim cemâlidür cemîl andan
3. Ruhuñ cennât-i ' Adn olmuş ki *tecri tahteha'l-enhâr*
Revân Ceyhûn teki ' *aynen tusemmâ selsebil* andan
4. Vişâlüñ iştiyâkıñdan hezârân guşşalar çekdüm
Dirîgâ bî-devâ derdüm ki artar ıl be ıl andan
5. Zihî bülbül ki şevkinden ne şabrı var ne ârâmı
Düşüpdür gülşen içinde hezârân kâl u kîl andan
6. Egerçi mûra benzerdüm bihamdillah ki kırtuldum
Senüñ bâr-ı gamuñ çekmekden oldum zinde bil andan
7. Dilerseñ gitmeye kuluñ Hâfâyî âsitânuñdan
Mana mihr ü vefâ göster gözüm yaşı sebîl andan

28

- 66a 1. *Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün*
La' l-i nâbuñdan maña her dem ' inâyetdür bugün
Hâkdurur şükr eylesem bî-hadd ü gâyetdür bugün

2. Zül f ü hâlün den aç ıldı gön lü me yüz dürlü bâb
Bil miş em ‘ayne’ l-ya kı n send en hidây etdür bu gün
3. Kim ki kırbân ey ledi cân-ı ‘azî zin yâr iç ün
Ehl-i ‘irfân kı tı da şâhib-kifây etdür bu gün
4. Hıa kı bilür mihr-i vişâlün ey perî men ‘aş ı kı a
Zâhir ü bâ tı nda genc-i bî-nihây etdür bu gün
5. Ey Hıa tı yî dilberün şân ı nda şîrîn sö zler ün
Âyet ü burhân u te’vîl-i rivây etdür bu gün

29

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 67b 1. Sen maña cev r ü cefânı bî-hisâb itmekdesin
Gön lü mi âbâd iken dâyim hıarâb itmekdesin
2. Yüz ü nî göster megiç ün sen cihân uñ hâ lk ı na
Dürlü dürlü ta‘ neler ber-âfitâb itmekdesin
3. Âteş-i ‘aş kuñda her dem şerha şerha doğ rayup
Sın emi büryân u ba ğrumnı kebâb itmekdesin
4. Kı tlı günler geldi ‘ı yduñdur mübârek şükr kim
Eller ü ni hün-ı dilden çün hı zâb itmekdesin
5. Ey Hıa tı yî şol büt-i tersâ cemâlin gör mege
Her du‘ âlar kim kı lırsın müstecâb itmekdesin

30

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 67b 1. Dilberâ sensiz çeker cân um cefâ bilmez misin
Kâ lmı şam küy-ı ğ amuñda mübtelâ bilmez misin
2. Bir devâsız derde dü şdü m hıç devâsın bilmez em
Ey vefâlu yâr noldı bir devâ bilmez misin

3. Didüm ey cān sende var mı bir devā dir bilmezem
Ey cefā-cū çün cefā bildün vefā bilmez misin
4. Mihr-i rüyuñ hasretinden her gice şubha degin
Olmuşam ğamdan helāk ey meh-liķā bilmez misin
5. Bu Hıtaıyî'den niçük bî-gānesin ey seng-dil
Senden özge kimsenem yoĥ aşinā bilmez misin

31

- Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün*
- 68a 1. Göñül sen ihtirāz eyle özünü saĥla cāhilden
Bu ma' niden ki t̄alibsen alursın ism-i ' āķilden
2. Yüri sen bir ıl ol yola ki ola maķşaduñ hāşıl
Nice Fir'avn ğarķ itdi giçürdi Müsî'yi Nîl'den
3. Hıķıla ol Hıķ'ı bir bil yapışma bātıla zinhār
Aña 'ārif direm dāyim ki seçe hıķķı bātıldan
- 68b 4. Hıtaıyî bir gedāyuñdur n'ola virseñ murādını
Ki sāyil bî-nevā gitmez senüñ tek şāh-ı 'ādilden

32

- Mefā'ılün Mefā'ılün Fe'ülün*
- 68b 1. Neler çeker bu cānum yār elinden
Ol iki gözleri hün-h̄ār elinden
2. Menümlen hem-dem olmazsa ĥabîbüm
Anuñçün ķurşanam zünnār elinden
3. Ķarınca çekebilmez fîl yükini
Nice āh itmesün ol bār elinden
4. 'Āşıklıķ bülbülün hıķķı degüldür
Bu ma' niden ki aĥlar hār elinden
5. Eyüb tek şabr ile sultān Hıtaıyî
Giyesin ĥil'atı Settār elinden

33

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 69a 1. Ruḥ u zülfüñ ki bâç almış bugün Keşmîr ü Kâbil'den
Getürmiş ' anberin büyü Hıttâ vü Çin ü Zâbil'den
2. Dü-zülfüñ mu' ciz-i Mūsâ vü siḥr-i Sāmîrî 'aynuñ
Hezârân men teki Hârût aşudur çâh-ı Bâbil'den
3. Meger aşḥâb-ı fîl oldum kılırsın gündüz ü leylî
Ki hicrân daşını atar maña tayr-ı Ebâbilden
4. Ḥabîbüñ isterem ḥüsn-i cemâlin dem-be-dem görmek
Bu göñlüm ihtirâz eyler raķibân-ı ne-ķâbilden
5. Yüzüñ şem' inde rüşendür ' Aliyye'l-Murtażâ nûrî
Ne bilsün bî-ḥaber Hâbil ki ne gelürdi Kâbil'den
6. Ḥaṭâyî çın¹² seḥer âh u fiğânüñ nâlesi hoşdur
Pür etrâf-ı çemen her dem maķâlât-ı belâbilden

34

Mef' ülü Fâ' ilâtü Mefā' ilü Fâ' ilün

- 70a 1. Nergislerüñ ki yıldı meni mekr ü âlden
Devrinde hiç kırtulabilmen zevâlden
2. Göñlüm ḥayâli ķaddüñe düşse ' aceb midür
' Uşşâķı ehl-i dil üzebilmez ḥayâlden
3. Öñden berü ki yüzüñe baḫdum be-her tarîķ
Billâh ki şerm-sâr olubam infi' âlden
4. Cānum durur ' ayıblamavuñ dostlar meni
Dönmez gözüm müşâhade-i ḥaṭṭ u ḥâlden
5. Yegdür Ḥaṭâyî sözleri efgânlar cylese
Gülzâr içinde bülbül-i şîrin-maķâlden

¹² Metinde çün şeklinde yazılmış.

35

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

- 71a 1. Nâgehân içdüm lebünden kevşer-i mâ³-i ma⁶ in
Bilmezem yâ ol mey-i engürdur yâ engübîn
2. Şöyle mest oldum ki pervâ kılmazam ⁶ âlemlere
Cümle-i ins ü melek oldı menümle hem-nişîn
3. Hîç peygamber saña yetmez melâyikler dağî
Çünkü sensin zât-ı pāk-i evvelin ü âhîrîn
4. Levhaşallah hanı ol günler neşât u ⁶ ayş ile
Yâr ile bir niçe müddetler çıhardum erba⁶ in
5. Hâk te⁶ âlâ sırrını ey zâhidâ sen kılma fâş
Bu Hâţâyî zâhir ü bâtında bilmişdür yakîn

36

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Fe' ulün

- 73a 1. Şehâ gönlün hemîşe bî-ğam olsun
Elünde dâyimâ cām-ı Cem olsun
2. Seni sevenlere zevk u temâşâ
Seni sevmeyene ğam hem-dem olsun
3. Getürgil bâdeni çün hem-dem olduk
İçelüm tâ bu dem-i şubh-dem olsun
4. Def ü çeng ü çağâne ney ü tanbür
Düzülsün ün üne zîl ü bem olsun
5. Meni ger derd-i hicrân öldürürse
Senün ⁶ ömrün tınâbı muhkem olsun
6. Rağb menden sorar neñdür senün yâr
⁶ Azîzümdür ümîdümdür nem olsun
7. Hâţâyî haste-dil hier ile yandı
Çapuñda koy anı tâ maħrem olsun

37

Mef'ülü Fā'ilâtü Mefā'ilü Fā'ilün

- 73a 1. Sensin cihân içinde bugün şehsüvâr-ı hüsn
Devr-i kâmerde oldı saña âşikâr hüsn
- 73b 2. Noğşân irişmesün saña bir zerre ey güneş
Yâ Rab görem hemişe seni ber-çarâr-ı hüsn
3. Yûsuf egerçi zînet-i hüsn ile şahdı
Ol gitdiyise kaldı saña yâdigâr hüsn
4. Şarf eyledüm yolında kamu ihtiyârımı
Niçük elümde koymadı hiç ihtiyâr hüsn
5. Mât eyledi Haţâyî maċâlât-ı bülbüli
Feryâd idende ber-ţaraf-ı mürġ-zâr-ı hüsn

38

Mef'ülü Mefā'ilün Mef'ülü Mefā'ilün

- 78a 1. Çekdüm yed-i kudretten cân şafhasına hâme
Yazdım haţ u hâlünden vaşfuñı 'aceb nâme
2. Ey murġ-ı dil-i tāmı' fehm eylemedüñ dâmi
Bir dâne için düşdüñ sen 'âķıbeti dâma
3. Andan berü kim gördüm bir lahza kararum yolı
Hayrân olubam billah ol mihr-i gül-endâma
4. Kaşdumdadurur çeşmüñ bilmen ne diler menden
Öğrenmege kâfirler zulm eyleye İslâm'a
5. Rûmî yüzüne düşgeç ol zülf-i semen-sâyı
Bir müymı virmezmen Mışr u Haleb ü Şâm'a
6. Beş gün özüñi hoş gör çün dünyâ beķasızdur
Ger 'arifiseñ ey dil şükr eyle bu eyyâma
7. Uş bende Haţâyî'nüñ maċbûbı 'aceb cândur
Cibril-i emîn kıldur kûyındaki huddâma

39

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 78a 1. Çeşm-i mestüñ ey perî çün susamışdur kıanuma
Dem-be-dem yüz kıatre hün-efşân ider dāmānuma
2. Böyle mekkâr u sitemkâr u vefâsız görmedüm
Bir devâ kıılmaz lebinden derd-i bî-dermānuma
3. Senden oldu ikilik bāzârı ey nā-mihribān
Durmuşam men çün ezelden 'ahd ile peymānuma
4. Hâk meni yâ Rab ne bir miskîn yaratmış dünyâda
Bağduğınca ğamdan özge görmedüm her yanuma
5. Bu Hıtaîyî şād olurdı ğamdan u hem ğuşşadan
Gün kimi sen tâ ki düşdüñ revzen-i eyvānuma

40

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 79b 1. Ey şabâ ahvâlümü 'arz eylegil cānāneye
'Âşıkâ her dem cefâ gösterdüğün cānâ neye
2. Men gedānuñ hâceti senden budur ey şâh-ı hüsın
Âsitanuñ resmini bildirmegil bigāneye
3. Ey gönül hüşyâr oturmağıl ne hâşıl dünyâda
Kim ki mest olmak diler gelmek diler mey-hāneye
4. Aytđum ey dil dām-ı zülfünden hâzer kııl dilberüñ
Hâzır ol gel kıuş kimi olma esİR [bir] dāneye
5. Ey Hıtaîyî şı' rüñi izhâr idersen vâkıtdür
Tuħfe içün her birin göndermege bir yaneye

41

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

- 80a 1. Elâ ey şubĥ-dem menden selâmı ber-fülân söyle
Selâm oĥı şenâ kılgil peyâmı ba' d-ezân söyle

2. Digil bir zâr u bî-çâre senüñ hicrünüñden âvâre
Meni gönderdi sen yâre özidür nâ-tuvân söyle
3. İşigünde şikâyet kıl şikâyetler be-ğâyet kıl
Menüm derdüm rivâyet kıl ne vaşfum var çünân söyle
4. Beli ğamdan bükülmişdür gözi nûrı tükülmişdür
Çamu bendi sökülmişdür işi âh u figân söyle
5. Digil gönlin telâş almış gözi nûrını yaş almış
Döger gögsine daş almış şanem dir her zamân söyle
6. Vişâlünüñden ba'îd olmuş anuñ derdi cedîd olmuş
Özinden nâ-ümîd olmuş seni ister hemân söyle
- 80b 7. Haţâyî haste fûrkatde ne fûrkat belki 'usretde
Gözi nem gönli hasretde işi kıtı yamân söyle

42

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 82a 1. Yüzüñ hurşîd-i tâbândur felegüñ mâhı yanında
Dudağüñ âb-ı hayvândur yañağüñ çâhı yanında
2. Cemâlünüñ iştiyâkıñdan müdâm ey nûr-ı sübhânî
Kızıl beñzi saralmışdur firâkuñ kâhı yanında
3. Ezelden çünki hem-râhım olursın dönmezem senden
Ki cennât ehlidür her kim olur hem-râhı yanında
4. Senüñ rûy-ı sefidünüñden cüdâ tâ mübtelâ boldum
Çaraldı kıbbe-i hağrâ bu gönlüñ âhı yanında
5. Digil görseñ habîbümni eyâ peyk-i seher-ğâhî
Raķibi koymasüñ bir dem harem dergâhı yanında
6. Nazar kılgıl Haţâyî'ye sözün sındurmağıl cânâ
Kuluñ çoğ nâzişi vardur senüñ tek şâhı yanında

43

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ülün

- 82b 1. Şehâ bağrum kebâb olsun mı böyle
Gözüm yaşı şarâb olsun mı böyle
2. Firâkuñdan senüñ ey şâh-ı hübân
Menüm hâlüm hârâb olsun mı böyle
3. Senüñ mestâne çeşmüñden nigârâ
Maña nâz u ' itâb olsun mı böyle
- 83a 4. Götürgil ağ yüzüñden kara zülfi
Arada bu hicâb olsun mı böyle
5. Hâţâyî'nüñ senüñ hicründe ey dost
Teni yirde turâb olsun mı böyle

44

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

- 93b 1. Zâhir oldu gerçi mühr-i hâtem-i peygamberî
Hâk velâyet serveri kıldı İmâm-ı Hâyderi
2. Ehl-i Hâk cânına düşdi hânedânuñ sevgüsü
Her yaña gitdi ' Aliyyü'l-Murtażâ'nuñ defteri
3. Kurretü'l-^c ayn-ı resül oldu Hâsan birle Hüseyñ
Fazl deryâsında dür bulduğ pür ol gevherleri
4. Fâzıl oldu her sücüd ehlinde Zeyne'l-^c Âbidîn
Bes Muḫammed Bâkır'ı bildük merâtib mazharı
5. Şâf olupdur kalbimüz her mezheb-i nâ-pâkdan
Kim mevâlî-mezhebüz dilden İmâm-ı Ca' ferî
6. Çün İmâm-ı Ca' fer'e cândan muḫibb-i şâdıkuz
Lâ-cerem anuñla olduğ ğayri mezhebden beri
7. Mûsî-i Kâzım yolında şâdıq-ı ihlâş olub
Olmışuz ehl-i rızânuñ çâkerinüñ çâkeri

8. Ol Muḥammed ki Taḳīdür vaş ana taḳvā ile
Rāstī bilūn anı cūd u ‘ ināyet maḫharı
9. Ol ‘ Alī kim hem laḳab geldi Naḳī gökden aña
Menba‘-ı elṫāf u iḫsāndur ḫalāyık rehberi
10. Evliyā için sipehsālar olub hem pīşvā
Güyyā bir kevkeb-i ‘ ulvī olubdur ‘ Askerī
11. Hücetü’l-ḳāyim Muḥammed Mehdī-i şāḫib-zamān
Gizlūdür ammā olubdur ‘ ālemūn rüşengeri
12. Hānedān-ı Muştafā vü Murtaẓā sevdüğüçün
Bu Ḥaṫāyī şep̄per-i şep̄pire cāndan müşteri

45

Fā‘ ilātūn Fā‘ ilātūn Fā‘ ilātūn Fā‘ ilūn

- 99a 1. Tā seḫer gülşende bülbül sözilen sāz eyledi
Dāsītān-ı ḫüsnini ol dem ser-āğāz eyledi
2. Zāga düşmez nāle vü feryād ḳılmaḳ bī-ḫayā
Özini çün nisbet-i murğ-ı ḫoş-elḫān eyledi
3. Tūṫinūn güftarı şirīn olduğıçün dāyimā
Pādişehler ḫazretinde maḫrem-i rāz eyledi
4. Gönlümi şayd itmek için ḡonca tek ol serv-i nāz
Bī-ḫicāb atıldı yüzinden yire bāz eyledi
5. Ḥaḳ te‘ ālā ḫüsninūn bāğında ez-rūz-ı ḳadīm
Sāye-i ṫübīden ol ḳaddi ser-efrāz eyledi
6. Dilberūn luṫfı menümlen çoḫ idi ḡāyetde kim
Bilmezem yā Rab neden ol mihrini az eyledi
7. Ey Ḥaṫāyī şākir ol mihr ü vefādur ḡam degül
Her cefālar kim saña ol Türk-i ṫannāz eyledi

46

Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün

- 99b 1. Tâ naqş-ı ruhuñ dide-i giryânuma düşdi
Bir yanar oduñ sine-i büryânuma düşdi
2. Ser-mâyesi vü sūd u ziyâmı dü-cihânuñ
El-minnetü lillah ki menüm şanuma düşdi
3. Şükr eylerem ol nâvek-i müjgâna ki her dem
Yağmalıkı zibâ şanemün kanuma düşdi
4. 'İyd oldı bugün cân-ı Haţâyî saña kırbân
Vaşluñ mededi çün şeb-i hicrânuma düşdi

47

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

- 99b 1. Muhabbetün şanemâ cân içinde yir dutdı
Derün-ı sine-i süzân içinde yir dutdı
2. Bu gönlüm âyinesi âh ilen dutulmuş iken
Çerâğ-ı şem' -i şebistân içinde yir dutdı
3. İrişdi maqşad-ı maqşûdile murâda bugün
Gedâ ki hazret-i sulţân içinde yir dutdı
4. Yüzün kitabı ki heft âyetün beyâmıdur
Miyân-ı şüret-i rahmân içinde yir dutdı
5. Demide şol haţ-ı müşgîn ü zülf-i ruhsâruñ
Ne fitnedür ki bu devrân içinde yir dutdı
6. Şifât-ı gülşen ü nâz u na' im-i huld-ı berîn
Zebân-ı bülbül-i hoş-ğ'ân içinde yir dutdı
7. Tılsım-ı a' zamı ağzuñ beyân kılmakıçün
Nigîn-i mühr-i Süleymân içinde yir dutdı
8. Yazıldı 'âleme yâruñ hikâyeti mevzün
Beyâz-ı defter ü dīvân içinde yir dutdı

9. Hıtaıyî sözleri gönül içinde gizlü iken
 İrâk u Mış u Hırasân içinde yir dutdı

48

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

- 100a 1. Tâ ki düşdi gönlüme rüz-ı vişâlün bir daıı
 Dîdeler naış eyledi naış-ı cemâlün bir daıı
2. Çoı zamândur ben de müştâkam cemâlün şem'ine
 N'ola görsem yâ Rab ol şem'-i cemâlün bir daıı
3. Yâduma geldükçe feryâdumdan insân eylemez
 Ey perî-peyker senün hıtt ile hâlün bir daıı
4. Şaldı âhü tek meni şahrâya hem şayd eyledi
 Dâm-ı zülfün ğamze-i ' ayn-ı ğazâlün bir daıı
5. Bâğ-ı hüsnünden maña båd-ı şabâ göndermedün
 Esmedi küyuñdan ol båd-ı şimâlün bir daıı
6. Mâh-ı nev tek kâmetüm inceldi oldum çün hilâl
 Ez-ğam-ı ' aks-ı dü-ebrü-yı hilâlün bir daıı
7. Ey Hıtaıyî bî-zevâl olduñ sen ez-fazl-ı İlâh
 Nisbet-i bedr-i mükemmeldür kemâlün bir daıı

49

Mef' ülü Fâ' ilâtü Mefâ' ilü Fâ' ilün

- 100b 1. Ey båd şubı-dem yüri var ol nigâra dî
 Ey boyı serv ü yüzi gül ü gül-' izâra dî
- 101a 2. Di senden ayru hâli nedür hasta ' aşıkuñ
 Doğrar fırâk yüregini pâre pâre dî
3. Sensin cihânda maırem-i ' uşşâk-ı nâ-tuvân
 Peyğamımı getür bu men-i bî-ıarâra dî
4. Yâr olduğınca hâlini ol yâra ' arz ider
 Zinhâr hâlümü menüm ol yâra yâra dî

5. H̄asta H̄aṭāyî ayrılalı senden ey ḥabīb
Öldi ğamunla bir daḥı ol gül-^ç izāra di

50

Mefā^çīlūn Mefā^çīlūn Fe^çūlūn

- 104a 1. Menüm yār-ı vefādārum gel ā hey
Melek şüretlü dildārum gel ā hey
2. Firāḳuñ cānumı yaḥdı be-ġāyet
Ḥabībüm ānisüm yārum gel ā hey
3. Menem bülbül teki nālān u giryān
Dehānı ğonca gülzārum gel ā hey
4. Qaşuñ qarşusına cānum berāber
Menüm tīr ü kemān-dārum gel ā hey
5. H̄aṭāyî nā-tuvān oldı ğamuñdan
Lebi la^ç l-i şeker-bārum gel ā he

